

Μάθημα: Νέα Ελληνική Λογοτεχνία

Τάξη: Α΄

Ενότητα: «Τα φύλα στη Λογοτεχνία»

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ (1851-1911)

Το χριστόψωμο (απόσπασμα)

Μεταξύ των πολλών δημωδών τύπων, τους οποίους θα έχωσι να εκμεταλλευθώσιν οι μέλλοντες διηγηματογράφοι μας, διαπρεπή κατέχει θέσιν η κακή πενθερά, ως και η κακή μητριά. [...] Περί μιας κακής πενθεράς σήμερον ο λόγος.

Εις τι έπταιεν η ατυχής νέα Διαλεχτή, ούτως ωνομάζετο, θυγάτηρ του Κασσανδρέως μάρμπα Μανώλη, μεταναστεύσαντος κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν εις μίαν των νήσων του Αιγαίου, εις τι έπταιεν αν ήτο στείρα και άτεκνος; Είχε νυμφευθή προ επταετίας, έκτοτε δις μετέβη εις τα λουτρά της Αιδηψού, πεντάκις της έδωκαν να πίνη διάφορα τελεσιουργά¹ βότανα, εις μάτην, η γη έμενεν άγονος. Δύο ή τρεις γύφτισσαι της έδωκαν να φορέση περίαπτα² θαυματουργά περί τας μασχάλας, ειπούσαι αυτή ότι τούτο ήτο το μόνον μέσον, όπως γεννήση, και μάλιστα υιόν. Τέλος καλόγηρός τις Σιναΐτης τη εδώρησεν ηγιασμένον κομβολόγιον, ειπόν αυτή να το βαπτίζει και να πίνη το ύδωρ. Τα πάντα μάταια.

Επί τέλους με την απελπισίαν ήλθε και η ανάπαυσις της συνειδήσεως, και δεν ενόμιζεν εαυτήν ένοχον. Το αυτό όμως δεν εφρόνει και η γραία Καντάκαινα, η πενθερά της, ήτις επέρριπτεν εις την νύμφην αυτής το σφάλμα της μη αποκτήσεως εγγόνου διά το γήρας της.

Είναι αληθές ότι ο σύζυγος της Διαλεχτής ήτο το μόνον τέκνον της γραίας ταύτης, και ούτος δε συνεμερίζετο την πρόληψιν της μητρός του εναντίον της συμβίας³ αυτού. Αν δεν τω εγέννα η σύζυγός του, η γενεά εχάνετο. Περίεργον δε, ότι πας Ελλην της εποχής μας ερώτατον θεωρεί χρέος και υπερτάτην ανάγκην την διαιώνισιν του γένους του.

Εκάστοτε, οσάκις ο υιός της επέστρεφεν εκ του ταξιδίου του, διότι είχε βρατσέραν⁴, και ήτο τολμηρότατος εις την ακτοπλοΐαν, η γραία Καντάκαινα ήρχετο εις προϋπάντησιν αυτού, τον ωδήγει εις τον οικίσκον της, τον εδιάβαζε, τον εκατήχει, του έβαζε μαναφούκια⁵, και ούτω τον προέπεμπε παρά τη γυναικί αυτού. Και δεν έλεγε μόνα τα ελαττώματά της, αλλά τα αυγάτιζε· δεν ήτο μόνον «μαρμάρα», τουτέστι στείρα, η νύμφη της, τούτο δεν ήρκει, αλλ' ήτο άπαστρη⁶, απασσάλωτη⁷, ξετσίπωτη κλπ. Όλα τα είχεν, «η ποίσα, η δείξα, η άκληρη».

Ο καπετάν Καντάκης, σφλομωμένος, θαλασσοπνιγμένος, τα ήκουεν όλα αυτά, η φαντασία του εφούσκωνεν, εξερχόμενος είτα συνήντα τους συναδέλφους του ναυτικούς, ήρχιζαν τα *καλώς ώρισε, καλώς σας ηύρα*, έπινεν επτά ή οκτώ ρώμια, και με τριπλήν σκοτοδίνην, την εκ της θαλάσσης, την εκ της γυναικείας διαβολής και την εκ των ποτών, εισήρχετο οίκαδε και βάρβαροι σκηναί συνέβαινον τότε μεταξύ αυτού και της συζύγου του.

¹ αποτελεσματικός

² αντικείμενο που θεωρείται ότι έχει τη μαγική ικανότητα να αποτρέπει ή και να απομακρύνει το κακό, φυλακτό

³ της συζύγου

⁴ τύπος μικρού ιστιοφόρου πλοίου

⁵ συκοφαντίες

⁶ βρώμικη

⁷ ακατάστατη

Ούτως είχαν τα πράγματα μέχρι της παραμονής των Χριστουγέννων του έτους 186... Ο καπετάν Καντάκης προ πέντε ημερών είχε πλεύσει με την βρατσέραν του εις την απέναντι νήσον με φορτίον αμνών και ερίφων, και ήλπιζεν, ότι θα εώρταζε τα Χριστούγεννα εις την οικίαν του. Αλλά τον λογαριασμόν τον έκαμνεν άνευ του ξενοδόχου, δηλ. άνευ του Βορράς, όστις εφύσησεν αιφνιδίως άγριος, και έκλεισεν όλα τα πλοία εις τους όρμους, όπου ευρέθησαν. [...]Τινές ναυτικοί εν τη αγορά εστοιχημάτιζον ότι, αφού κατέπεσεν ο Βορράς, ο καπετάν Καντάκης θα έφθανε περί το μεσονύκτιον. Η σύζυγός του όμως δεν ήτο εκεί να τους ακούση και δεν τον επερίμενεν. Αύτη εδέχθη μόνον περί την εσπέραν την επίσκεψιν της πενθεράς της, ασυνήθως φιλόφρονος⁸ και μειδιώσης⁹, ήτις τη ευχήθη το απαραίτητον «καλό δέξιμο», και διά χιλιοστήν φορά το στερεότυπον «μ' έναν καλό γυιό».

Και ου μόνον τούτο, αλλά τη προσέφερε και εν χριστόψωμο.

- Το ζύμωσα μοναχή μου, είπε η θειά Καντάκαινα, με γεια να το φας.

- Θα το φυλάξω ως τα Φώτα, δια ν' αγιασθή, παρετήρησεν η νύμφη.

- Όχι, όχι, είπε μετ' αλλοκότου σπουδής η γραία, το δικό της φυλάει η κάθε μια νοικοκυρά διά τα Φώτα, το πεσκέσι¹⁰ τρώγεται.

- Καλά, απήντησεν ηρέμα η Διαλεχτή, του λόγου σου ξέρεις καλλίτερα.

Η Διαλεχτή εκοιμήθη πολύ ενωρίς, διότι σκοπόν είχε να υπάγη εις την εκκλησίαν περί το μεσονύκτιον. [...]Η Διαλεχτή ανήλθεν εις τον γυναικωνίτην του ναού, αλλά μόλις παρήλθεν ημίσεια ώρα και γυνή τις πτωχή και χωλή δυστυχής, ήτις υπηρετεί ως νεωκόρος της εκκλησίας, ελθούσα τη λέγει εις το ους.

- Δώσε μου το κλειδί, ήλθε ο άντρας σου.

- Ο άντρας μου! ανεφώνησεν η Διαλεχτή έκπληκτος.

Και αντί να δώση το κλειδί έσπευσε να καταβή η ίδια. [...]

- Θέλεις ν' ανάψω φωτιά;

- Άναψε και δώσε μου ν' αλλάξω.

Η Διαλεχτή εξήγαγε εκ του κιβωτίου ενδύματα διά τον σύζυγόν της και ήναψε πυρ. [...]

- Πώς δεν εφρόντισες να μαγειρεύσης τίποτε; είπε γογγύζων¹¹ ο ναυτικός.

- Δεν σ' επερίμενα απόψε, απήντησε μετά ταπεινότητος η Διαλεχτή. Κρέας επήρα. Θέλεις να σου ψήσω πριζόλα;

- Βάλε στα κάρβουνα, και πήγαινε συ στην εκκλησιά σου, είπε ο καπετάν Καντάκης. Θα έλθω κι εγώ σε λίγο. [...]. Ο Καντάκης, όστις επείνα τρομερά, ήρχισε να καταβροχθίζει την πριζόλαν. Καθήμενος οκλαδόν παρά την εστίαν, εβαρύνετο να σηκωθή και ν' ανοίξη το ερμάρι διά να λάβη άρτον, αλλ' αριστερόθεν αυτού υπεράνω της εστίας επί μικρού σανιδώματος ευρίσκετο το χριστόψωμον εκείνο, το δώρον της μητρός του προς την νύμφην αυτής. Το έφθασε και το έφαγεν ολόκληρον σχεδόν μετά του οπτού¹² κρέατος.....

Περί την αυγήν, η Διαλεχτή επέστρεψεν εκ του ναού, αλλ' εύρε την πενθεράν της περιβάλλουσιν διά της ωλένης¹³ το μέτωπον του υιού αυτής και γοερώς θρηνούσαν.

Ελθούσα αύτη προ ολίγων στιγμών τον εύρε κοκκαλωμένον και άπνουν. [...]Παρετήρησε την απουσίαν του χριστοψώμου από του σανιδώματος της εστίας, και αμέσως ενόησε τα πάντα. Ο Καντάκης έφαγε το φαρμακωμένο χριστόψωμον, το οποίον η γραία στρίγλα είχε παρασκευάσει διά την νύμφην της.[...]

(1887)

⁸ δείχνοντας συμπάθεια και περιποιητικότητα

⁹ χαμογελώντας

¹⁰ το δώρο

¹¹ εκφράζοντας την αγανάκτησή του

¹² οπτός: ψημένος

¹³ ωλένη: το ένα από τα δύο οστά που αποτελούν τον πήχη του χεριού

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

α

α.1 Να αναφέρετε τα βασικά πρόσωπα της ιστορίας και να παρουσιάσετε τις σχέσεις μεταξύ τους **(15 μονάδες)**.

α.2 Να προσδιορίσετε το χρόνο και το χώρο της αφήγησης κάνοντας αναφορές στο κείμενο **(10 μονάδες)**.

ΣΥΝΟΛΟ: 25 ΜΟΝΑΔΕΣ

β

β.1 Να περιγράψετε τη συμπεριφορά της γριάς Καντάκαινας εντάσσοντάς την στο κοινωνικό στερεότυπο που αντιπροσωπεύει. **(15 μονάδες)**.

β.2 *Ο καπετάν Καντάκης, σφλομαμένος, θαλασσοπνιγμένος, τα ήκουεν όλα αυτά, ... βάρβαροι σκηναί συνέβαινον τότε μεταξύ αυτού και της συζύγου του.*: Πώς περιγράφεται στο απόσπασμα η συμπεριφορά του Καντάκη απέναντι στη γυναίκα του; **(4 μονάδες)** Να σχολιάσετε τα αίτια αυτής της συμπεριφοράς. **(6 μονάδες)**

ΣΥΝΟΛΟ: 25 ΜΟΝΑΔΕΣ